

Civilisationskrig i Bosnien & Hercegovina

En idéanalys om historiska myter och dess roll i
identitetsbaserade konflikter

Abstract

Emphasis of this thesis is to understand how historical and political myths can be used as a weapon in ethnopolitical conflicts. In order to examine this, the conflict between ethnic Serbs and Bosnian Muslims in the Bosnian war is used as an example, where the rhetoric's of the Serbian aggressors are analysed through the methodology of an idea analysis. Through this analysis, the historical myth of a clash between the western civilization and the orient, are translated into five different reference points which in turn gets compared to the Serbian war rhetoric's. The subsequent analysis shows that this historical myth in turn, can be used as an explanatory feature in how the Serbian aggressors legitimized their violence against their Bosnian Muslim enemies. The analyse also highlights that the contextual surroundings of the war played a vital role in how this myth gained an impact on its participants. In the concluding parts of this essay, the conception of the usage of historical myths are discussed in general terms, where questions regarding identity, power vacuum and war -rhetoric's are taken into account.

Nyckelord: Myter, Bosnien & Hercegovina, civilisationskrig, Väst, Öst, islam, ortodox kristendom, maktvakuum.

Antal ord: 9216

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställning	1
1.2	Disposition	2
2	Tidigare forskning	3
2.1	Avgränsningar.....	4
3	Bakgrund	5
3.1	Kriget i Bosnien & Hercegovina.....	5
4	Teoretiskt ramverk	6
4.1	Mytbegreppet	6
4.2	Myten om Väst vs. Öst.....	7
4.3	Hur myter reproduceras och upprätthålls.....	8
4.4	Myten om Väst vs. Öst: diskursiva kännetecken	9
4.4.1	Förenklingar av verkligheten	9
4.4.2	Sui Generis.....	10
4.4.3	Antemurale.....	10
4.4.4	Martyrskap	10
4.4.5	Avhumanisering	11
5	Metod och material	12
5.1	Funktionell idéanalys	12
5.2	Analytisk strategi	13
5.3	Material	13
6	Analys	15
6.1	Kriget i Bosnien & Hercegovina: förenklingar av verkligheten, dikotomier och allochronism.....	15
6.2	Kriget i Bosnien & Hercegovina: myten om Antemurale	16
6.3	Kriget i Bosnien & Hercegovina: myten om Sui Generis.....	17
6.4	Kriget i Bosnien & Hercegovina: martyrskap, slaget vid Kosovo och ”serbofobi”	17

6.5	Kriget i Bosnien & Hercegovina: avhumanisering.....	18
6.6	Den kontextuella omgivningen.....	19
7	Sammanfattning av resultat	20
8	Diskussion.....	21
8.1	Bosnien & Hercegovina & Myten om Väst vs. Öst: en raritet eller ett allmänt fenomen?	21
8.2	Metodologiska reflektioner.....	23
9	Referenser	24

1 Inledning

Grupper och människor har genom historien alltid haft en benägenhet att dra skiljelinjer mellan sig själva och andra. Gränsdragningen mellan ”Vi och Dom” är någonting som framför allt blir tydligt i händelse av konflikt. Kriget i Bosnien & Hercegovina under 1990-talet är en av Europas värsta humanitära katastrofer i modern tid med över 100 000 dödsoffer och där nästan två miljoner människor tvingades lämna sina hem. Tidigare grannar och vänner tog plötsligt till vapen och började se på varandra som historiska fiender. Konflikten kännetecknades av etniska motsättningar och starkt drivande nationalism där en historisk fiendskap bland annat användes som argument för att legitimera våld och konflikt mot ens motståndare. Vart härleder dessa historiska narrativ ifrån och kan historiska mytbildningar förklara engagemanget i konflikten?

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur serbiska styrkor använde sig av historiska narrativ och myter i konflikten mot bosniska muslimer (bosniaker) under kriget i Bosnien & Hercegovina under 1990-talet. Detta kommer att genomföras genom att en historisk myt om en civilisationell tvist mellan västvärlden och Öst appliceras på fallet för att sedan se om denna mytbild överensstämmer och genomsyrar den diskurs och det språkbruk som serbiska styrkor använde sig av under kriget. Denna myt, som vi kommer utläsa i kommande stycken, är en historisk myt som tagit an många namn och skepnader genom historien där Samuel P. Huntingtons tes Clash of Civilizations är en av de mest välkända. Även om sistnämnda tes är av intresse, kommer den ej att uttryckligen användas som utgångspunkt. Detta just på grund av att det är en historisk myt som varit närvarande långt innan Huntingtons verk (Bottici & Challand 2010:6). Med bakgrund till detta väljer jag att hädanefter formulera denna myt som Väst vs Öst, vilken jag i senare stycken kommer att vidareutveckla. Genom att använda kriget i Bosnien & Hercegovina som exempel, är förhoppningen med denna uppsats att få en ökad förståelse för hur politiska ledare använder sig av historiska narrativ och myter från det förflutna för att pådriva splittring och legitimera våld och konflikt i realtid. Detta problemområde är således att anse som inom- och utomvetenskapligt relevant då det bidrar till forskningen om hur språkbruk och myter spelar en central roll i konflikter. Denna uppsats tar två frågeställningar i utgångspunkt, en primär och en sekundär:

1. *Hur genomsyrar myten om Väst vs. Öst konflikten mellan serber och bosniska muslimer och kan denna ha legitimerat och möjliggjort serbiskt våldsutövande?*
2. *Om myten är att anse som närvarande, hur kan den kontextuella omgivningen förklara dess genomslag?*

1.2 Disposition

Efter att ha presenterat denna uppsats formella problemformulering kommer tidigare forskning inom området att presenteras. Här lyfter jag fram hur tidigare forskning förhåller sig till ämnet myter i kriget i forna Jugoslavien och hur denna uppsats bidrar till den akademiska diskursen inom området. Vidare följer en kortare beskrivning om konflikten i Bosnien & Hercegovina, vilket denna uppsats avgränsar sig till. Fortsättningsvis följer teoriavsnittet där det teoretiska ramverket presenteras och där myten om Väst vs. Öst vidareutvecklas. Vidare följer en metodologisk diskussion om idéanalysen och varför denne anses vara ett lämpligt metodval i denna uppsats. Senare följer analysavsnittet där myten om Väst vs. Öst appliceras på konflikten mellan serber och bosniska muslimer i Bosnien & Hercegovina. Avslutningsvis kommer resultatet av denna analys att diskuteras och sammanställas i form av generell diskussion och förslag till fortsatt forskning inom området.

2 Tidigare forskning

Begreppet myt är, som vi kommer utläsa i kommande avsnitt, ett mångfacetterat och välanvänt begrepp och följaktligen finns det ett brett omfång material som behandlar ämnet. I denna uppsats förhåller jag mig främst till Chiara Botticis definition av politisk myt, något som jag vidareutvecklar i teoriavsnittet. Upprinnelsen till att jag valt Botticis precisering av begreppet grundar sig i att hon tillsammans med bland annat Benoit Challand publicerat ett flertal tongivande verk som bidragit till forskningen hur myter bidrar och formar politiskt agerande (se bland annat *A Philosophy of Political Myth* (2007) och *The Myth of Clash of Civilizations* (2010)). Botticis syn på mytbegreppet skiljer sig till viss del från andra forskares syn på begreppet. Bland annat kritiserar hon Christopher Floods och Bruce Lincolns synsätt, där hon menar att de båda ser på myter som objekt samt att de inrymmer och förmedlar en bild av sanning (Bottici 2007:8-9). Bottici, å andra sidan, motsätter sig denna beskrivning och ser på myter mer som en konstruktiv process, något som jag återkommer till senare.

Konflikten i det forna Jugoslavien är i sin tur ett ämne som likaså fått stor uppmärksamhet i ett stort antal discipliner där främst Internationella Relationer, Freds- och Konfliktvetenskap och Statsvetenskap varit de dominanta. Vidare finns det ett brett omfång material som behandlar hur olika typer av myter spelat en avgörande roll i konflikten (Kolstø 2005:1). Mycket av detta material, å sin tur, berör hur myter har format de olika etniska gruppernas identitet och hur de sett på sig själva och sin omgivning där bland annat Franke Wilmers (2002) *The Social Construction of Man, the State, and War*, Pål Kolstøs (ed) (2005) *Myths and Boundaries in South-Eastern Europe* samt Dutceac Segestens (2011) *Myth, Identity and Conflict* varit tongivande verk. Mycket av denna typ av litteratur kan sägas ta utgångspunkt i vad Wilmer (2002) benämner som "the rhetorical or linguistic turn in International Relations", vilket i sin tur innefattar en rad olika perspektiv, däribland socialkonstruktivism och postmodernism. Gemensamt för dessa är att fokus viktas på hur språket och sättet vi talar om världen har en formgivande effekt på människors beteende (Wilmer 2002:3). Vidare menar hon att denna typ av utgångspunkt även är applicerbart på tendenser som krig och konflikt där språket har en avgörande roll i hur konflikter utkämpas men också framställs utifrån. Wilmer (2002) kallar detta för "War as Social Practice" som således frångår de traditionella synsätten inom IR där konflikter förstås utifrån "hårda" termer såsom internationell anarki, maktdistribution, självhjälp m.m. (Wilmer 2002:148-151).

Denna uppsats tar en liknande teoretisk utgångspunkt, men där fokus ej riktas åt hur myter förklarar identitetskonstruktioner utan snarare hur dem kan bidra till legitimering av våldsutövning. Detta kommer att göras genom att den historiska myten om en civilisationell tvist mellan Väst och Öst appliceras på konflikten för att således undersöka om den finns närvarande. Det finns inom forskningen ett

relativt snävt omfång material som berör denna myt och konflikten i Bosnien & Hercegovina ifråga. Undantag är bland annat Fiona S. Ong (2011) *Huntington's Clash of Civilizations in Yugoslavia* och Marc McQuay (2014) *Inevitable War? Examining Yugoslavia as Fault Line Conflict*. Skillnaden mellan min uppsats och dessa verk är att de uttryckligen använder sig av Samuel Huntingtons berömda tes samt att de undersöker kriget i forna Jugoslavien i sin helhet medan jag avgränsat mig till att endast studera kriget mellan serber och bosniska muslimer i Bosnien & Hercegovina. Förhoppningen med denna uppsats är således att jag genom befintlig forskning på området kan fortsätta att bidra till forskningen om hur myter och språkbruk kan fungera som vapen i händelse av krig och konflikt.

2.1 Avgränsningar

Då kriget i det forna Jugoslavien är ett brett ämne är det nödvändigt att genomföra flera avgränsningar. Dels är det endast kriget i Bosnien & Hercegovina som kommer studeras, där endast konflikten mellan den serbiska parten och den bosnisk muslimska parten som kommer stå i fokus. Även här görs en avgränsning där det endast är de serbiska narrativen och språkbruken som kommer studeras. Det är därför viktigt i sammanhanget att påpeka att det ej endast var den serbiska sidan av konflikten som använde sig av historiska mytbildningar i sin krigsretorik utan detta var någonting som alla parter använde sig av. Upprinnelsen till att just den serbiska sidans språkbruk kom att fungera som analysobjekt beror bland annat på ett brett omfång material samt att den serbiska sidan, mer än sina kroatiska och muslimska motståndare, varit benägna att dra hänvisningar och paralleller till sin mytomspunna historia (Majstorovic 1997:178). Vidare har ett antal avgränsningar gjorts i det teoretiska underlaget. Detta på grund av att begreppet myt är ett sådant mångfacetterat och välanvänt begrepp inom flera akademiska discipliner. Därför har jag, som tidigare nämnt, valt att utgå från Chiara Bottici tillsammans med Benoit Challands definition av begreppet. Vidare används främst Pål Kolstø (2005) som ett komplement till det teoretiska underlaget för myter. När det i sin tur gäller valet av myt som appliceras på konflikten har jag valt att benämna den som Väst vs. Öst. Upprinnelsen till detta, som vi kan utläsa i kommande stycken, beror på att detta är en historisk mytbildning som varit återkommande under historiens gång och som följaktligen har ett brett omfång material relaterat till sig.

3 Bakgrund

3.1 Kriget i Bosnien & Hercegovina

Kriget i Bosnien & Hercegovina är en del av den större konflikt som pågick i forna Jugoslavien under 1990-talet där flera regioner efter årtal av centraliserat socialistiskt styre eftersträvade självständighet. Jugoslavien bestod under denna tidpunkt av sex stycken delrepubliker: Bosnien & Hercegovina, Kroatien, Makedonien, Montenegro, Slovenien och Serbien och de två autonoma provinserna, Kosovo och Vojvodina. Landet präglades följaktligen av en etnisk och kulturell mångfald där katolsk och ortodox kristendom tillsammans med islam var de dominerande trosuppfattningarna. I samband med kommunismens fall i Östeuropa och makthavaren Josip Titos död drabbades landet av interna, etniska splittringar, ekonomisk obalans och en ökad nationalistisk självständighetskamp i de olika republikerna och 1991 utbröt de första krigen när Slovenien tillsammans med Kroatien titulerade sig som självständiga (ICTY, u.å.).

År 1992 nådde kriget Bosnien & Hercegovina då man likt de andra delrepublikerna utropade sig självständiga. Då Jugoslavien i sin helhet, och Bosnien & Hercegovina i synnerhet kännetecknades av stor etnisk mångfald, medförde detta att kriget i landet kom att bli oerhörd komplext sett till stridande parter. Landet bestod under denna tid av 43% Bosniska muslimer (bosniaker) samt 33% Bosnienserber och 17% Bosnienkroater som samtliga gjorde anspråk på territoriet. De bosnienserbiska trupperna allierade sig med den jugoslaviska folkarmén och Serbien som efter en tids strider tillsammans utropade en självständig serbisk republik inom Bosnien & Hercegovina. Även Bosnienkroater och kroatiska trupper proklamerade en självständig, kroatisk entitet inom landet (UCDP, u.å.). Dock ämnar denna uppsats att endast undersöka förhållandet mellan den serbiska och de bosniska parterna och med bakgrund till detta kommer den kroatiska sidan och dess inblandning i kriget att hädanefter utelämnas. Vidare präglades konflikten av stark etnonationalism och religiösa motsättningar mellan de ortodoxa serberna och de bosniska muslimerna. Det är någonting som ter sig tydligt sett till upprinnelsen till konflikten där starkt nationalistiska partier på vardera sida dominerade den inhemska politiken (Kaldor 2012:34). De identitetspolitiska och religiösa motsättningarna blev under krigets gång extra framträdande sett till antalet civila som föll offer, där framför allt bosniska muslimer utsattes för krigsbrott såsom systematiska våldtäkter och folkmordsliknande massmord (ICTY, u.å.).

4 Teoretiskt ramverk

Jag kommer i detta teoriavsnitt att redogöra för begreppet myt och den konstruktiva effekt den har på människors agerande. Vidare kommer myten om en civilisationell tvist mellan Väst och Öst vidareutvecklas, hur den reproduceras och upprätthålls samt vilka diskursiva kännetecken den har.

4.1 Mytbegreppet

Begreppet myt är ett mångfacetterat och ibland svårdefinierat begrepp, vars mening och innebörd ibland varierar beroende på användningsområde och kontext. I nedanstående stycke kommer dock de allmänna drag som utgör begreppet att presenteras och operationaliseras vilket i sin tur kommer ligga till grund för definitionen av myt i denna uppsats. I litteraturen görs det en åtskillnad mellan en myt och en politisk myt där sistnämnda är av relevans för denna uppsats. Enligt Bottici & Challand (2010) förstås en politisk myt som en form av narrativ som skapar och skänker mening till medlemmar av en viss grupp. Skillnaden mellan en politisk myt och ett alldagligt narrativ är just att den skapar mening och riktar sig till en specifik grupp (Bottici & Challand 2010:15). Vidare menar Dutceac Segesten (2011) att en politisk myt även kan ha en historisk förankring i den bemärkelsen att den förmedlar en konstruerad bild av det förflutna som i sin tur väcker känslor hos en specifik grupp. Skillnaden mellan en myt och ett narrativ, enligt henne, är just dess förmåga att anspela på känslor och attityder samt att de bidrar till att forma människors världsbild. Dessa myter blir sedermera att anse som politiska, då dessa känslor och attityder enkelt resulterar i att människor politiskt handlar och agerar (Dutceac Segesten 2001:80-81). Vidare menar Bottici & Challand (2010) att de politiska myterna ej är konstanta och att de kan variera i innehåll och uttryck. Detta innebär i sin tur att dessa myter enkelt påverkar människor på ett undermedvetet plan. Dessa subtila, underliggande myter fungerar sedermera som en sorts objektiv i hur människor tolkar och förstår världen och följaktligen även agerar (Bottici & Challand 2010:16). Sammantaget kan vi därför utläsa att politiska myter har en konstruktiv effekt i hur människor tänker och agerar. Detta följer således Wilmers (2002) resonemang kring "the rhetorical turn in International Relations" och främst socialkonstruktivismen och postmodernismen som tillsammans viktat ett stort fokus på hur språket konstruerar och bidrar till att forma människors bild av sin omgivning (Heywood 2014:75-77).

Orsaken till att myter används som teoretiskt ramverk i denna uppsats grundar sig dels på dess förmåga att forma människors verklighetsuppfattningar och

dels för dess roll när det gäller konstruktionen av dikotomier mellan grupper. Bland annat menar Pål Kolstø (2005) att myter spelar en avgörande roll i att forma kollektiva gruppidentiteter och följaktligen även gränsdragningen mellan dem (Kolstø 2005:14). I nedanstående avsnitt kommer detta resonemang kring en gränsdragning mellan grupper att vidareutvecklas med den historiska myten kring civilisationell tvist mellan Väst och Öst som teoretisk utgångspunkt.

4.2 Myten om Väst vs. Öst

År 1996 lanserade Samuel P. Huntington den inom samhällsvetenskapen nu mer välkända Clash of Civilisations-profetian där det framförs att framtidens konflikter kommer att grunda sig på kulturella och identitetsmässiga grundvalar- att framtidens stora konflikt kommer vara den mellan civilisationer (Huntington 2002). Vidare menar Bottici & Challand (2006) att många människor ser denna civilisationstvist vara mellan västerländska samhället och den muslimska världen. Diskursen kring ett civilisationskrig är dock inte en modern företeelse utan en mytbildning som cirkulerat och varit återkommande i historien (Bottici & Challand 2006:Bottici & Challand 2010:2-6). Bland annat lyfter Anthony Pagden (2008) i boken *Worlds at War* att människor genom århundranden varit benägna att dra skiljelinjer mellan varandra och där dikotomin mellan Väst och Öst varit en av de mest signifikanta (Pagden 2008:x). Vidare menar David Campbell (1998) att flera kända filosofer, framför allt under upplysningstiden, såg denna dikotomi i ljuset av civilisationsbegreppet där Öst nekades den västerländska civilisationsstatusen (Campbell 1998:90). Ytterligare exempel på en historisk myt som följer liknande resonemang finner vi i det antika Grekland, där myten om den civiliserade greken presenterades i motsatsförhållande till den vilde barbaren. Bland annat menar Edward Keene (2005) att tänkare i det antika Grekland gjorde en åtskillnad mellan dem själva och andra folkslag, vilka de benämnde som barbarer. Dessa barbarer, menade grekerna, stod i motsatsförhållande till dem själva bland annat på grund av deras olikheter när det gäller språk, etnicitet, sedvanor med mera (Keene 2005:28). På grund av dessa annorlunda särdrag var barbarerna att anse som av naturen givna slavar och lägre stående människor i förhållande till grekerna själva som såg på sig själva som naturligt fria människor (Keene 2005:39).

Vidare har intresset för gränsdragningen mellan Väst och Öst fått stor uppmärksamhet i den postkoloniala litteraturen där Edward Said och hans teorier om orientalism är en av de mest framstående. I hans bok *Orientalism* från 1978 presenterar han hur västvärlden (se Europa) genom olika diskurser upprätthåller och reproducerar stereotypiska bilder av orienten (Öst) och dess invånare med attribut såsom som bakåtsträvande, exotiska, fanatiska och främmande i relation till västvärlden (Said 2000). Även om denna uppdelning mellan människor och grupper (se Väst och Öst) är intressant kommer Saids teorier ej i denna uppsats att vidareutvecklas. Detta på grund av att denna teori kan anses vara av ”mjukare”

karaktär i den bemärkelsen att den bättre förklarar hur orientaliska stereotyper produceras och upprätthålls snarare än hur grupper tar till våld mot varandra. Avslutningsvis kan vi följaktligen summera myten om Väst vs. Öst som synen på en dikotomi mellan den västerländska och den österländska, orientaliska civilisationen, där Väst uppfattas som hierarkisk överlägsen i förhållande till Öst.

4.3 Hur myter reproduceras och upprätthålls

Genom ovanstående stycken har vi kunnat utläsa att gränsdragningen mellan Väst och Öst kan ses som ett historiskt fenomen, förekommande genom flera århundranden. I boken *The Myth of Clash of Civilizations* undersöker Chiara Bottici och Benoit Challand (2010) hur det kommer sig att denna myt fått ett så pass stort genomslag där många människor i modern tid har ett synsätt där det råder en form av civilisationell och kulturell tvist mellan västvärlden och islam (se Öst). Upprinnelsen till detta menar författarna beror på att det finns ett antal olika *argumentative threads*, diskurser och resonemang i samhället som fungerar som en gränsdragningsmekanism som tillsammans upprätthåller myten om en skiljelinje mellan ”Vi och Dom”, mellan Väst och Öst. Bottici & Challand (2010) benämner dessa som olika *validating techniques* som tillsammans bidrar och upprätthåller denna gränsdragning (Bottici & Challand 2010:51-53). I likhet med detta resonemang menar Pål Kolstø (2005) att det finns ett antal myter av en mer generell karaktär som likaså fungerar som en gränsdragningsmekanism mellan grupper. Kolstø (2005) benämner dessa som ett *kluster av myter* som tillsammans har en konstruktiv effekt i hur människor ser på sig själva och på andra grupper (Kolstø 2005:16-17). Vidare menar Dutceac Segesten (2011) att det är viktigt att påpeka politikens aktiva roll i reproduktionen och användningen av myter. Det vill säga att politiker och elit medvetet använder sig av historiska myter med syftet att forma människors verklighetsuppfattning enligt en viss åskådning. Detta innebär dock inte att dessa historiska myter endast förmedlas i en top down-bemärkelse, utan att dem även utnyttjas av aktörer med särskilda syften på gräsrotsnivå (Dutceac Segesten 2011:77).

Jag kommer att i nästkommande stycken sammanställa Bottici & Challand (2010) och Kolstø's (2005) *validating techniques* och *kluster av myter* och lyfta fram de begrepp som anses vara centrala för denna uppsats. Vidare argumenterar jag, vilket jag vidareutvecklar i metodavsnittet, att dessa kan komma att användas som idealtypslänkande referensramar i vilka i sin tur kan sättas i jämförelse med de narrativ som den serbiska sidan förmedlade under konflikten. Jag kan alltså använda dessa för att undersöka om dessa diskurser överensstämmer med Bottici & Challands (2010) *validating techniques* och Pål Kolstø's (2005) *kluster av myter* för att således se om myten om Väst vs. Öst upprätthålls och reproduceras i den serbiska diskursen i konflikten i Bosnien & Hercegovina. Om så är fallet kan detta tänkas vara en bidragande och legitimerande faktor bakom serbiskt våldsutövande.

4.4 Myten om Väst vs. Öst: diskursiva kännetecken

De olika diskursiva kännetecken som presenteras nedan har sammanställts med hjälp av Bottici & Challand (2010) och Kolstø (2005) och innehåller de begrepp som anses vara centrala för denna uppsats. Viktigt att ha i åtanke är att dessa typer av referensramar ej nödvändigtvis bör ses som separerade från varandra utan att de i viss mån kan gå in i varandra. Det som de alla har gemensamt är att de kan ses som typer av undermyter som tillsammans bidrar till och upprätthåller gränsdragningar mellan grupper. I sammanhanget av denna uppsats antas dessa bidra till myten om en civilisationell tvist mellan Väst och Öst, något som i sin tur kan tänkas vara en bidragande faktor till legitimering av våldsutövning.

4.4.1 Förenklingar av verkligheten

Ett av de vanligaste förekommande fenomenen i diskurser rörande gruppstillhörighet och ens relationer till andra grupper är att de lyfter fram och konstruerar en förenklad bild av verkligheten. Detta kan i sin tur ske på olika sätt. Bland annat menar Bottici & Challand (2010) att det främsta exemplet på detta är konstruktionen av dikotomier mellan grupper. Ett exempel skulle kunna vara hur en grupp framställer sig som god, medan motparten framställs som ond, och vice versa. Vidare är det vanligt att det i dessa typer av narrativ och diskurser görs grova generaliseringar där man förankrar särskilda attribut till sig själv och sina motståndare där alla människor dras över en kam. Följaktligen är det även vanligt att konstruktionen av denna dikotomi även framställs i tidsmässig bemärkelse. Detta kallas för allochronism vilket innebär att ens motpol medvetet placeras i en annan tid och rum. Detta kan bland annat ske genom att ens motpart tituleras som bakåtsträvande och föråldrad i relation till en själv som framstår som modern och progressiv (Bottici & Challand 2010:55-60).

4.4.2 Sui Generis

Myten Sui Generis präglas av ett narrativ där ena gruppen ifråga betonar sin egen säregenhet i relation till sin motpol. Detta kan i sin tur ske på olika sätt. Dels är det vanligt att gruppen ifråga lyfter fram sina kulturella rötter och påvisar att man härstammar från en annan etnisk grupp än sin motpol samtidigt som man understryker skillnaderna mellan grupperna. Vidare är det även vanligt hur narrativet framhåller en bild av sin motpol som säregna likaså, vanligtvis med negativa attribut. Kontentan är således att denna myt används för att förmedla en bild av sin egen säregenhet och skillnaderna mellan sig själva och andra (Kolstø 2005:18-19).

4.4.3 Antemurale

Narrativet kring antemurale kan enligt Kolstø (2005) ta sig an olika skepnader och namn och är en vanlig mytbild i förhållandet mellan olika grupper. De centrala attributen för denna myt är att gruppen ifråga, till skillnad från myten om Sui Generis, ser på sig själv som en del av större kulturell och civilisationell gemenskap i kontrast till ens motpart som tillhör en annan, främmande gemenskap. Begreppet Antemurale, å sin tur, innebär att gruppen ifråga ser sig som beskyddare av den större civilisationen ifråga. Uttryck i litteraturen som exemplifierar detta är bland annat är "Europe's last outpost" och "Defenders at the gates". Sammantaget kan vi därför se att ett narrativ likt detta bidrar till att gruppen ifråga ser sig som en legitim beskyddare av en större gemenskap samtidigt som den konstruerar en gränsdragning mellan gemenskapen ifråga och andra civilisationer (Kolstø 2005:19-20).

4.4.4 Martyrskap

Den fjärde typen av myt och narrativ som är av relevans för denna uppsats berör hur grupper använder sig av historiska nederlag för att konstruera sin egen identitet och sitt förhållande till den Andre. Dessa myter och narrativ kan likt de andra nämna myterna anta olika skepnader och konstrueras på olika sätt. Bland annat menar Bottici & Challand (2010) att grupper kan hänvisa till historiska strider för att anspela på folks rädsla genom att uppmåla en bild av att ett gammalt hot mot gruppen ifråga återigen är aktuellt (Bottici & Challand 2010:74). Vidare menar Kolstø (2005) att narrativ som hänvisar till ens egen grupp som offer och ens motpart som förövre starkt bidrar till gränsdragningen mellan grupperna (Kolstø 2005:21).

4.4.5 Avhumanisering

Ett av de mest förekommande och vanligaste narrativen som präglar grupper som står i konflikt mot varandra är tendensen att genom olika typer av diskurser konstruera en bild av den Andre som icke-mänsklig. Denna process kan i sin tur ta sig i olika uttryck och ske i olika grad. En av de mest extrema fallen, som är vanligt under pågående konflikter, är att ens motståndare tituleras som insekter, råttor, med mera. Ett annat vanligt förekommande fenomen är att fienden framställs som inhuman i det avseendet att de saknar moraliska förpliktelser, att fienden efterliknas våldsamma barbarer. Detta är någonting som återigen driver på skillnaden mellan "Vi och Dom" samtidigt som det kan ses som en legitimerande faktor för våldsutövning mot dessa individer (Bottici & Challand 2010:66-74).

5 Metod och material

Jag kommer i nedanstående stycken att redogöra för den metod och den analytiska strategi som tillämpas i denna uppsats. Avslutningsvis följer ett stycke där principerna för materialinsamling tas i beaktning.

5.1 Funktionell idéanalys

Som tidigare nämnt följer denna uppsats den del inom Internationella Relationer som utgår från hur sättet vi pratar om vår omvärld likaså har en inverkan på hur vi som individer handlar och agerar (se b.l.a. The rhetorical school of IR, socialkonstruktivismen och postmodernismen). Med bakgrund till detta argumenterar jag att en funktionell idéanalys lämpar sig bra som metodologisk strategi i denna uppsats. Genom en analys likt denna, intresserar man sig som forskare för politiska idéers ursprung och vilken effekt dessa idéer har på den sociala omgivningen (Bergström & Boréus 2000:155). Detta stämmer således överens med mitt problemområde då jag som forskare vill undersöka vilken effekt historiska myter och narrativ hade på konflikten i Bosnien & Hercegovina. Vidare menar jag att dessa myter bör ses som jämförbara med politiska idéer som analysobjekt då de båda har en formgivande funktion på människors övertygelser och sedermera handlingar (Beckman 2005:9). Fortsättningsvis menar jag att denna typ av analys är att föredra då flera av de mytbilder som aktualiseras i denna uppsats har en historisk förankring. Det vill säga att dessa myter förmedlar en bild av historien som senare rekonstrueras i realtid. Detta stämmer således överens med idéanalysens syfte att undersöka idéers ursprung och härkomst.

Vidare kan denna analys sägas ske i ett förklarande syfte då jag som forskare intresserar mig för hur de historiska myterna kan ha bidragit till hur serber legitimerat sitt våldsutövande mot sina bosniska muslimska motståndare. Dock manar Beckman (2005) till försiktighet när det gäller förklarande idéanalyser. Detta på grund av att det, enligt honom, är viktigt att dra en åtskillnad mellan idéerna ifråga och människors individuella föreställningar om dessa idéer. Det vill säga att en idé per se inte kan ha några riktiga konsekvenser utan det är människors handlingar som resulterar i konsekvenser (Beckman 2005:81). I sammanhanget kan detta ses som ett validitetsproblem då jag som forskare ej kan säkerställa om det är myterna ifråga, eller aktörernas individuella föreställningar om dessa myter som bidrar till våldsanvändningen (Teorell & Svensson 2007:57). Dock ställer jag mig bakom flera forskare som i litteraturen menar att idéer (i mitt fall myter) visst har en konstruktiv roll i mänskligt agerande. Bland annat hänvisar Brett Bowden (2009) till the *Cambridge School approach* som teoretisk utgångspunkt som viktat ett stort

fokus på hur språket både formar och reflekterar den sociala verkligheten (Bowden 2009:8).

5.2 Analytisk strategi

Den analytiska strategi som aktualiseras av den funktionella idéanalysen och som kommer användas i denna uppsats är det så kallade idealtypssystemet. Begreppet idealtyp är välanvänt inom samhällsvetenskaperna och myntades av Max Weber. Med begreppet idealtyp avses en kraftigt renodlad bild av verkligheten som används som ett analytiskt hjälpmedel, i vilken man använder som jämförelsepunkt och kontrastbild till det man avser att studera (Teorell & Svensson 2007:42-43). Dessa idealtyper, å sin tur, är därför inte att anse som empiriska verklighetsbeskrivningar utan poängen med dem är att dem hjälper oss som forskare att förtydliga och konkretisera de budskap som studeras (Beckman 2005:158-159). I sammanhanget av denna uppsats kommer Bottici & Challands (2010) *validating techniques* och Pål Kolstøs (2005) *kluster av myter* att fungera som idealtypslänkande indikatorer som i sin tur kommer användas som referensramar gentemot de olika typer av narrativ som den serbiska sidan förmedlade i konflikten gentemot bosniska muslimer. Syftet blir sålunda att genom dessa referensramar kunna undersöka om myten om Väst vs. Öst reproduceras och upprätthålls i rådande diskurs. Om så är fallet kan detta i sin tur tänkas varit en bidragande orsak till hur serber legitimerade sitt våldsutövande i konflikten. I kommande stycken kommer det material som ligger till grund för denna uppsats att presenteras.

5.3 Material

Som tidigare nämnt i denna uppsats är kriget i Bosnien & Hercegovina ett omskrivet ämne med ett brett omfång material. Då syftet med denna uppsats är att undersöka huruvida historiska myter genomsyrade det serbiska språkbruket under konflikten är det således denna typ av material som är aktuellt. Det vill säga dels ett brett omfång teoretiskt material som berör vilken inverkan myter har på mänskligt agerande men även material som behandlar denna uppsats empiriska exempel, kriget i Bosnien & Hercegovina och det språkbruk som genomsyrade konflikten. Bland annat kommer litteratur som återger denna diskurs att användas. Exempel på material likt detta rör sig från allt till akademiska artiklar med exempel på politiska uttalanden och propaganda från serbiska ledare och elit till mer omfattande böcker som behandlar konflikten i sin helhet utifrån historiska och religiösa synsätt (se b.l.a. Michael Sells (1996) *The Bridge Betrayed* och David MacDonald (2002) *Balkan Holocausts?*). Viktigt att ha i åtanke är att det material jag utgår ifrån är

andrahandskällor där språkbruket i konflikten återges. Detta på grund av att jag som forskare ej besitter de språkkunskaper som krävs för att på egen hand undersöka primärkällor. Det är därför viktigt att jag som forskare utnyttjar ett brett omfång material och kompletterar flera källor med varandra. Detta på grund av två anledningar. Dels för att undvika att det material jag använder mig av inte speglar en viss åskådning av konflikten ifråga som således hade gett en missvisande och skev bild och dels för att undvika att jag undermedvetet handplockar de källor som på förhand stämmer överens och avsiktligen bekräftar min tes (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Wängnerud 2012:24).

6 Analys

I nedanstående analysavsnitt kommer myten om Väst vs. Öst appliceras på konflikten mellan serber och bosniska muslimer (bosniaker) i kriget i Bosnien & Hercegovina. Detta kommer att genomföras genom att de diskursiva kännetecken som jag tidigare redogjort för kommer fungera som idealtypslänkande referenspunkter, vilka jag sedan kommer jämföra med den diskurs som den serbiska sidan förmedlade under kriget. Om myten om Väst vs. Öst är att anse som närvarande, kan detta tänkas vara en bidragande orsak till hur serber legitimerade sitt våldsutövande och engagemang i konflikten. Viktigt att påpeka är att flera av dessa referensramar i flera fall sammanjämkas med varandra. Upprinnelsen till att de används är för att jag ska kunna kategorisera och tydliggöra den diskurs och det språkbruk som serberna använde sig av under konflikten. Avslutningsvis följer ett stycke där den kontextuella omgivningen tas i beaktning och om denna kan förklara mytens eventuella genomslag.

6.1 Kriget i Bosnien & Hercegovina: förenklingar av verkligheten, dikotomier och allochronism

En vanlig psykologisk försvarsmekanism i händelse av komplexa och stressfulla omständigheter är att på ett kognitivt plan förenkla ens omgivning (Bottici & Challand 2010:55) och som tidigare nämnt är en vanlig strategi att man kategoriserar människor i olika grupper. I konflikten mellan serber och bosniska muslimer ter detta sig tydligt. Balkan har, enligt Majstorovic (2001) historiskt sett präglats av konflikt mellan grupper, där konflikten mellan det ottomanska riket och den serbisk ortodoxa kyrkan varit historiskt återkommande (Majstorovic 2001:174). Detta är något som flera forskare bidragit till vad som benämns som *ancient hatreds*, - en historisk etnisk rivalitet mellan ortodoxa serber och slaviska muslimer (Kaldor 2012:35). Den mest signifikanta dikotomin mellan serber och bosniska muslimer under kriget utgörs just av dessa religiösa attribut där serber porträtterar konflikten som ett civilisationskrig mellan kristendom och islam (Campbell 1998:111). Vidare är det tydligt hur den serbiska sidan använder sig av dessa historiska motsättningar (*ancient hatreds*) för att pådriva splittringen mellan grupperna. Bland annat finns det ett brett omfång material där det framförs hur serber titulerar de bosniska muslimerna som turkar och ottomaner med hänvisning till flera av de historiska tvisterna mellan grupperna (Volkan 2001:90-95). Vidare återfinns det tydliga exempel på fall av allochronism och grova generaliseringar. Bland annat lyfter Norman Cigar (1995) hur serbisk elit, genom en orientalistisk

diskurs, utmålade muslimer som bakåtsträvande människor och följaktligen ett hot mot den moderna civilisationen (Cigar 1995:27). Även Christina Morus (2007) hänvisar till hur en serbisk akademiker i media framställer och kollektiviserar muslimer som en specifik folkmobb som använder sig av våldtäkter mot serbiska kvinnor som krigstaktik (Morus 2007:157). Detta kan i sin tur ses som tydliga fall av skrämpropaganda och avhumanisering vilket jag återkommer till i senare avsnitt. Fortsättningsvis finns det även flera källor som framställer bosniaker som fanatiska muslimer och fundamentalister (Bozic-Roberson 2005:404) och serber som godhjärtade människor som genomför ett legitimt krig i försvarsställning (MacDonald 2002:73). Sammantaget kan vi därför se detta som tydliga fall av generaliseringar och konstruktioner av dikotomier mellan serber och bosniska muslimer.

6.2 Kriget i Bosnien & Hercegovina: myten om Antemurale

Som jag nämnt i tidigare avsnitt går myten om Antemurale under många namn och skepnader. Det gemensamma kännetecknet för myten är dock att gruppen ifråga ser sig själv som en del av större kulturell och civilisationell gemenskap, samt att man ser på sig själva som denna grups främsta beskyddare. I konflikten i Bosnien & Hercegovina är myten om Antemurale en av de mest signifikanta och återkommande i de serbiska narrativen och språkbruket kring konflikten. I boken *Balkan holocausts* ger David MacDonald (2002) ett flertal exempel på hur Antemurale tar sig i uttryck. Bland annat ger han exempel på hur serbisk elit och media porträtterade de bosniska muslimerna som fundamentalister med ändamålet att invadera Europa. Hur serberna både skyddade sig själva, sitt hemland men också Europa från en ny ottomansk invasion (MacDonald 2002:232-234). Vidare lyfter Kaldor (2012) fram ett uttalande från en serbisk soldat som innehåller tydliga historiska referenser och där framför allt avslutningen på citatet är ett tydligt exempel på myten om Antemurale:

Before the summer ends, we will have driven the Turkish army out of the city, just as they drove us from Kosovo in 1389. That was the beginning of Turkish domination of our lands. This will be the end of it, after all these cruel centuries... We Serbs are saving Europe, even if Europe does not appreciate our efforts (Kaldor, 2012:41).

6.3 Kriget i Bosnien & Hercegovina: myten om Sui Generis

I litteraturen återfinns det ett brett omfång material som hänvisar till hur serber ser på sig själva som ett säreget och utvalt folk och som i konflikten måste beskyddas. Myten om ens egen säregenhet benämns som tidigare nämnt som Sui Generis vilket till en viss del kan tyckas motsäga myten om Antemurale. Detta då denna myt används för att glorifiera gruppens säregenhet till skillnad från Antemurale som lyfter fram gruppens roll i en större kulturell gemenskap. Dock menar Kolstø (2005) att dessa två myter inte nödvändigtvis behöver motsäga varandra (Kolstø 2005: 20). Ett exempel på hur denna myt tar sig i uttryck är hur the SANU Memorandum, ett dokument framtaget av den serbiska konst- och vetenskapsakademin, lyfte fram hur den säregna, serbiska nationella identiteten utgjordes fara för utrotning om inte åtgärder skulle vidtas (Morus 2007:147-149). Detta dokument bidrog således både till att serber såg på sig själva som ett säreget folk som behövde beskyddas. Vidare bidrog the SANU Memorandum till att serberna såg sig själva som offer. Detta är någonting som kommer att vidareutvecklas i nästkommande avsnitt.

6.4 Kriget i Bosnien & Hercegovina: martyrskap, slaget vid Kosovo och ”serbofobi”

Den vanligaste och mest återkommande myten som genomsyrar det serbiska språkbruket kring konflikten i Bosnien & Hercegovina berör den om martyrskap och framför allt hur serbisk elit och propaganda som genom historien utmålar serber som offer. En central historisk händelse, och som är ständigt återkommande är hänvisningar till slaget vid Kosovo 1389 vilket resulterade i att det ottomanska imperiet besegrade det medeltida serbiska kungadömet och erövrade regionen. Under detta slag mördades även den serbiske ledaren, prins Lazar som i serbisk mytologi både ses som en landsfader men som också likställs som en Jesu-lik figur, som i slaget vid Kosovo blev mördad av en Judas i form av Ottomanerna (Sells 1996:31). Slaget vid Kosovo har följaktligen fått en mytomspunnen roll i serbisk nationell identitet som i sin tur genomsyrats av myter kring hur serber lidit och stått upp mot det ottomanska förtrycket i fem århundraden (Edwards 2015:190; Majstorovic 2001:174). Detta har, enligt Lynda Boose (2002) inneburit att bilden av Ottomanen etsat sig fast i den serbiska mytologin som en evig fiende och hot mot serbisk nationalism (Se ovanstående avsnitt 6.1 rörande ancient hatreds) (Boose 2002:78). Denna bild är, i sin tur, någonting som ledare och elit valt att profilera på. Ett tydligt exempel på detta är när Slobodan Milosevic år 1989 håller en manifestation på 600-årsdagen för slaget vid Kosovo och hänvisar till slaget som startpunkten för det serbiska lidandet under ottomanskt styre och att detta förtryck snart ska komma till ända (Edwards 2015:194-196).

Denna process där elit använder sig av myter för att väcka känslor och handlingsorienterade omständigheter följer således Dutceac Segestens (2011) resonemang kring politikens aktiva roll i användningen av myter och vad Vamik Volkan (2001) benämner som *Chosen Trauma*. Med sistnämnda menas en process varigenom ledare och elit medvetet lyfter fram ett historiskt trauma och sätter det i en modern kontext där historiska fiender tydligt utmålas som aktuella hot. När detta sker, inträffar vad Volkan (2001) benämner som en "time collapse" där rädslor, oro, patriotism och andra känslor förknippade med det historiska traumat både undermedvetet och medvetet sätts i en modern kontext (Volkan 2001:89). I sammanhanget av kriget i Bosnien & Hercegovina, innebar detta att serber plötsligt upplevde den samtida konflikten mot bosniska muslimer som en förlängning av historien, som ett kontinuum från slaget vid Kosovo fram tills realtid (Kaldor 2013:41).

Avslutande exempel på hur ledare och elit konstruerar en bild av serber som offer finner vi i MacDonald (2002) som lyfter fram olika narrativ som hänvisar till det serbiska lidandet som likvärdigt judars lidande genom historien (MacDonald 2002:74-75) och att det i likhet med antisemitism, råder en utpräglad "serbofobi" (a.a:82); "ett förakt mot serber som är starkt utbrett hos de fundamentala muslimerna" (Cigar 1995:29, egen översättning). Denna konstruktion av viktimering, menar Morus (2007), är förödande under ett tillstånd av konflikt då all form av våld kan legitimeras och normaliseras som en form av självförsvar (Morus 2007:144). Sammantaget kan vi således utläsa detta som tydliga exempel på hur man genom myten om slaget vid Kosovo försöker förmedla en bild där serber ser sig själva som offer som rättfärdigt står upp mot det ottomanska, muslimska förtrycket. Vidare kan vi även utläsa att den aktiva reproduktionen av denna myt likaså leder till ett tillstånd där de historiska konflikterna mellan grupperna placeras i realtid.

6.5 Kriget i Bosnien & Hercegovina: avhumanisering

Den avhumaniserande diskursen som den serbiska sidan för i kriget mot de bosniska muslimerna tar sig i olika, varierande uttryck. Ett återkommande narrativ är hur serbiska narrativ hänvisar till de bosniska muslimerna som historiska förrädare som givit upp sin serbiska identitet till förmån för islam under den ottomanska perioden och att de följaktligen saknar en egen identitet och kulturella rötter (Cigar 1995:26). Detta kan i sin tur efterlikna vad Bottici & Challand (2010) ser som avhumanisering i en paternalistisk mening vilket innebär att en grupp ser sig som överordnad en annan för att dessa är att anse som "childlike actors not endowed with full agency" vilket resulterar i en hierarkisk ordning mellan grupperna (Bottici & Challand 2010:70). Det vill säga att serberna ser på de bosniska muslimerna som lägre stående och illegitima aktörer på grund av påståendet att dem saknar kulturella rötter.

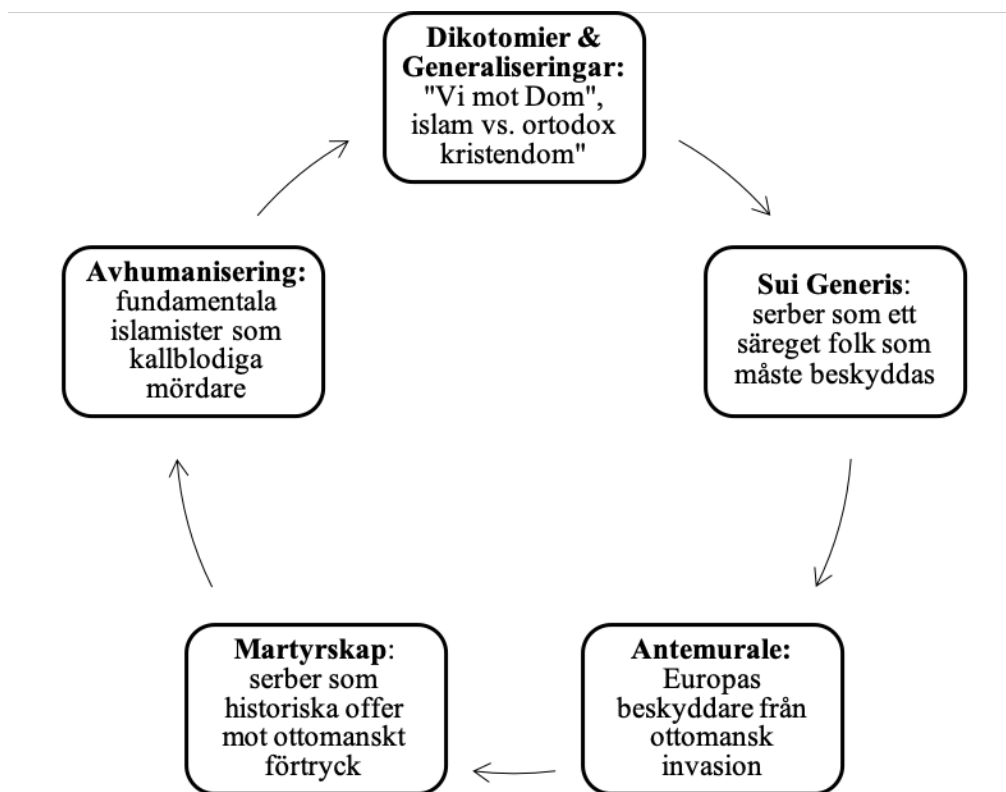
Vidare finner vi exempel på avhumaniserande diskurser som starkt överensstämmer med de generaliserande resonemangen som Morus (2007) lyfte fram i stycke 6.1, där bosniska muslimer framställs som lömska, blodtörstiga mördare vars mål är att skapa en islamisk stat på Balkanhalvön. Ännu tydligare exempel finner vi när representanter från den serbisk ortodoxa kyrkan likställer islam som en tumörliknande sjukdom, där serber måste hjälpa bosniakerna att avlägsna denna åkomma (Cigar 1995:25:31). Detta kan således tänkas skapa en situation där dels serber ser sig föra ett rättfärdigt och legitimt krig i försvarsställning mot en amoralisk fiende men också hur man "bistår" och "räddar" de bosniska muslimerna från deras religiösa åkomma.

6.6 Den kontextuella omgivningen

Vi kan genom ovanstående stycken utläsa att flera av de referensramar och diskursiva kännetecken som upprätthåller myten om Väst vs. Öst är närvarande i den serbiska diskursen under kriget. En viktig fråga att ställa sig i sammanhanget är hur det kommer sig att dessa mytomspunna narrativ fått ett så pass stort genomslag. Orsaken till detta kan tänkas vara flera, där ett sätt är att se till den kontextuella omgivningen som blev till följd av upplösningen av Jugoslavien. Bland annat förklarar MacDonald (2002) den ökade serbiska etnonationalismen som resultatet av det maktvakuum som blev till följd av Titos död, där nationalistiska krafter fick utrymme att växa (MacDonald 2002:64). Även Lynda Boose (2002) lyfter fram en liknande förklaring som möjliggjorde Slobodan Milosevic att använda sig av de historiska motsättningarna och slaget vid Kosovo 1389 som retoriskt vapen i mobiliseringen inför kriget (Boose 2002:79). Vidare hänvisar bland annat Christina Morus (2007) och Catherine Baker (2013) exempel på hur media och populärkultur både innan och under kriget genomsyrades av en diskurs där våld och osämjor mellan de etniska grupperna normaliserades (Morus 2007:142; Baker 2013:409). Detta stämmer till stor del överens med vad Alastair Finlan (2016) definierar som "The Mythology of War" där olika former av medier både medvetet och omedvetet kan bidra till en legitimering av våld och konflikt (Finlan 2016:196). Följaktligen återger bland annat Michael Sells (1996) hur den kontextuella omgivningen innan kriget kännetecknades av ett ödesdigert tillstånd och en orosstämning där det florerade ett flertal blandade rykten om diverse komplotter, attacker och stundande folkmord riktade åt de ortodoxa serberna (Sells 1996:70-71). Sammanfattningsvis kan vi således utläsa att den kontextuella omgivningen efter Jugoslaviens utbrott bidrog till att skapa ett tillstånd där de olika undermyterna som upprätthåller och reproducerar myten om Väst vs. Öst fick ett stort genomslag. Vidare kan vi även utläsa att det innan kriget rådde en allmän oro bland befolkningen där ett annalkande krig kändes allt mer närvarande. Dessa två komponenter kombinerade, myten om Väst vs. Öst och dess genomslag, tillsammans med den oroliga kontextuella omgivningen kan tillsammans ses som en legitimerande faktor bakom serbiskt våldsutövande.

7 Sammanfattning av resultat

Vi kan genom ovanstående stycken utläsa att de referensramar och diskursiva kännetecken som sammanställts med hjälp av Bottici & Challands (2010) *validating techniques* och Kolstøs (2005) *kluster av myter* är att anse som återkommande i det serbiska språkbruket i kriget i Bosnien & Hercegovina. Vidare är det tydligt att flera av dessa sammanjämkas och överlappar varandra. Bland annat är det tydligt hur serbisk elit genom nämnda diskurs förmedlar en bild av serber som offer och de bosniska muslimerna som fanatiska mördare. Detta är alltså att anse som en konstruktion av viktimisering och martyrskap men också fall av grova generaliseringar och avhumanisering i form av skrämselfpropaganda. Vidare är det tydligt hur serbisk elit använder sig av historiska narrativ och myten om *ancient hatreds* för att rekonstruera en bild av fiendskap i realtid. Vi har även kunnat utläsa att den kontextuella omgivningen bidragit till att dessa myter fått ett stort genomslag där våld och konflikt normaliserades. Nedan i figur 1. tydliggörs ytterligare hur myten om Väst vs. Öst genomsyrar det serbiska språkbruket i konflikten och hur dessa diskurser i kombination med den kontextuella omgivningen kan ses som en bidragande faktor till legitimeringen av serbiskt våldsutövande.

Figur. 1. Hur myten om Väst vs. Öst reproduceras och upprätthålls.

8 Diskussion

I nästkommande stycke kommer denna uppsats diskussionsdel att följa. Här kommer jag att diskutera och redogöra för det resultat jag kommit fram till. Fortsättningsvis är syftet med diskussionen på ett mer generellt plan resonera kring hur det kommer sig att grupper använder sig av myter i händelse av konflikt samt orsakerna bakom detta. Avslutningsvis följer ett antal metodologiska reflektioner samt en diskussion där jag för fram förslag på framtida forskning inom området.

8.1 Bosnien & Hercegovina & Myten om Väst vs. Öst: en raritet eller ett allmänt fenomen?

Vi har genom denna uppsats analysavsnitt och resultatdel tydligt kunnat utläsa att myten om en civilisationell tvist mellan Väst och Öst är att anse som närvarande i den serbiska krigsretoriken. Vi har även kunnat utläsa att den kontextuella omgivningen som blev till följd av upplösningen av Jugoslavien bidrog till att nationalistiska krafter fick utrymme att växa och där historiska osämjor och splittringar mellan grupperna sakteligen började införlivas i den omgivande kontexten. Följaktligen är detta någonting som nationalistiska ledare och elit valt att profilera på vilket tydligt framgår i flera fall. Fenomenet där nationalistiska, separatistiska ledare använder sig av historiska myter i sin krigsretorik i och under upprinnelsen till krig kan å andra sidan inte ses som en raritet endast närvarande i Bosnienkriget, utan en företeelse närvarande i flera inomstatliga konflikter världen över. Denna generaliserbarhet påvisar bland annat Christina Morus (2007) där hon nämner flera exempel på konflikter där politiska ledare använder sig av historiska myter för att forma människors världsbild i syftet att ena befolkningen och pådriva fragmentering mellan grupper. Liknande tendenser som skedde i Bosnien & Hercegovina, såsom konstruktionen av en offerroll och avhumanisering av sina motståndare är bland annat återkommande i flera konflikter såsom i Kashmir, Israel-Palestina, Sudan m.fl. (Morus 2007:144). Om jag som forskare skulle placera de undermyter och diskurser som upprätthåller och reproducerar myten om Väst vs. Öst i någon av nämnda konflikter skulle resultatet förmodligen följa ett liknande resonemang men där själva ”huvudmyten” förkläs i ett annat namn.

Följdfrågan blir då hur det kommer sig att politiska ledare väljer att använda sig av historiska myter och varför de får ett genomslag? Orsaken till detta kan tänkas vara flera. Gemensamt för flera av de konflikter nämnda ovan, tillsammans med kriget i Bosnien & Hercegovina är att de kännetecknas av en partikulär identitetspolitik där identitet spelar en avgörande roll i det politiska samspelet

mellan grupper. Det är därför rimligt att anta att historiska myter som förknippas med just dessa identitetsgrupper får ett stort genomslag i händelse av konflikt genom att de skänker mening och innebörd till människor i en kaotisk och stressfull omgivning. Genom att karismatiska politiska ledare, i mitt fall Slobodan Milosevic, lyfter fram historiska myter om en forntida storhetstid och historiska motsättningar är det enkelt för människor att känna samhörighet till sin egen grupp och eventuellt även förakt mot andra grupper. Vidare är det även tydligt, åtminstone i fallet av kriget i Bosnien & Hercegovina, att de historiska myterna får ett stort genomslag när den inhemska politiska situationen präglas av osäkerhet och oro och där maktbalansen är rubbad. Detta fall av maktvakuum kan i sin tur sättas i en större, global kontext där vi enligt Sells (1996) efter det Kalla kriget kan se en ökning av konflikter med religiösa tvistefrågor (Sells 1996:*xiv*). Denna utveckling följer även vad Mary Kaldor (2012) benämner som New Wars, vilka skiljer sig från de ”gamla”, traditionella krigen i den bemärkelsen att identitetsfrågor, snarare än geopolitiska och ideologiska sådana, fått ett allt större genomslag (Kaldor 2012:7-8).

Den sammantagna slutsatsen som följer av denna uppsats är följaktligen att myten om Väst vs. Öst är att anse som närvarande i Bosnienkriget. Dock är det viktigt att påpeka att den ej kan användas för att förstå upprinnelsen till kriget samt dess utveckling. Snarare kan den användas som en orsaksförklaring, förmodligen bland flera, till hur serbiska styrkor legitimerade sitt våld. Vidare kan myten, som tidigare nämnt, även ses i ljuset av ett större fenomen, där retorik och identitetspolitik blivit en allt mer väsentlig del i moderna konflikter. Just ämnet kring krigets retorik är någonting som framför allt den socialkonstruktivistiska grenen inom IR viktat ett stort fokus på, där bland annat Köpenhamnskolan och teorin om Säkerhetisering framhäver hur vi genom språket kan konstruera säkerhetshot och följaktligen legitimera försvarsåtgärder mot dessa. I en omvärld där religiösa och identitetsmässiga motsättningar ständigt är påtagliga med diverse attacker mot religiösa monument och liknande, är det av yttersta vikt att framtidens forskning fortsätter att studera hur separatistiska, fundamentala krafter medvetet använder sig av ett visst språkbruk med syftet att skapa oro och splittringar mellan människor.

8.2 Metodologiska reflektioner

Denna uppsats har, som vi kunnat utläsa, utgått från den funktionella idéanalysen där fokus har viktats åt hur myter påverkat de serbiska styrkorna och deras våldslegitimering. Jag har tidigare framhållit i metodavsnittet att denna metod fått kritik från håll som menar på att idéer (i mitt fall myter) ej kan ha en påverkan på den sociala omgivningen utan det snarare är människors individuella föreställningar om dessa idéer som leder till handling. Dock har jag varit tydlig med att denna uppsats följer den gren inom IR-teori (b.la socialkonstruktivismen) som utgår från att sättet vi talar och tänker om omvärlden visst har en konstruktiv effekt på vår omgivning. Ett annat metodval som hade kunnat vara aktuellt för denna uppsats är diskursanalysen. En analys likt denna, menar Bergström & Boréus (2000), kan med fördel användas när det gäller frågor som rör sociala identiteter och hur diskurser används för att forma dessa (Bergström & Boréus 2000:237). Dock har denna uppsats fokuserat på myter och hur dessa kan legitimera våldsutövning snarare än identitetskonstruktioner. Idéanalysen förefaller därför som ett bättre metodval då den skiljer sig från diskursanalysen i den bemärkelsen att det just är idéerna som står i fokus snarare än identitetskonstruktioner.

När det gäller valet av fall, kriget i Bosnien & Hercegovina, motiverar jag detta dels på mitt eget intresse i konflikten, men även på grund av det breda omfång av material som finns tillgängligt inom området. Detta har möjliggjort att jag, genom denna uppsats, kunnat bidra till den akademiska diskurs som rör myters konstruktiva effekt på kriget i Bosnien & Hercegovina. Vidare har jag påvisat i detta diskussionsavsnitt att flera av de referensramar och diskursiva kännetecken som jag menar upprätthåller myten om Väst vs. Öst förmodligen hade varit applicerbara på en annan konflikt med identitetsbaserade motsättningar. Detta i sin tur påvisar två saker. Dels generaliserbarheten i hur ledare och elit väljer att använda sig av historiska myter i händelse av krig och konflikt och dels att fallet Bosnien & Hercegovina ej handplockades för att avsiktligt bekräfta min tes och mina förkunskaper om fallet. För att ytterligare styrka generaliserbarheten i detta hade det varit intressant för framtida forskning inom området att dels applicera de referensramar som upprätthåller myten om Väst vs. Öst på ett annat fall och dels göra en jämförande studie för att påvisa eventuella likheter och skillnader i hur ledare elit använder sig av fenomenet historiska myter i händelse av krig och konflikt.

9 Referenser

- Baker, Catherine. 2013. Music as a weapon of ethnopolitical violence and conflict: processes of ethnic separation during and after the break-up of Yugoslavia. *Patterns of Prejudice* 47(4/5): 409-429.
- Beckman, Ludvig. 2005. *Grundbok i Idéanalys: det kritiska studiet av politiska texter och idéer*. Stockholm: Santérus.
- Bergström, Göran., Boréus, Kristina. 2000. *Textens mening och makt- Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Boose, Lynda E. 2002. Crossing the Drina River: Bosnian Rape Camps, Turkish Impalement, and Serb Cultural Memory. *Sings* 28(1): 71.
- Bottici, Chiara. 2007. *A Philosophy of Political Myth*. New York: Cambridge University Press.
- Bottici, Chiara., Challand, Benoit. 2006. Rethinking Political Myth: The Clash of Civilizations as a Self-Fulfilling Prophecy. *European Journal of Social Theory* 9(3): 315-336.
- Bottici, Chiara., & Challand, Benoit. 2010. *The Myth of the Clash of Civilizations*. Abingdon: Routledge.
- Bowden, Brett. 2009. *The Empire of Civilizations: the evolution of an imperial idea*. Chicago: University of Chicago Press.
- Campbell, David. 1998. *National Deconstruction: Violence, Identity and Justice in Bosnia*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Cigarr, Norman. 1995. *Genocide in Bosnia*. College Station: Texas A&M University Press.
- Dutceac Segesten, Anamaria. 2011. *Myth, Identity and Conflict: A Comparative Analysis of Romanian and Serbian Textbooks*. Lanham, Maryland: Lexington Books.
- Edwards, Jason A. 2015. Bringing in Earthly Redemption: Slobodan Milosevic and the National Myth of Kosovo. *Advances in the History of Rhetoric* 18:187-204.
- Essaiison, Peter., Gilljam, Mikael., Oscarsson, Henrik., Wängnerud, Lena. 2012. *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 4. Uppl. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Finlan, Alastair . 2016. Tales and Images of the Battlefield in Contemporary Warfare. I Bliesemann de Guevara, Berit (ed.) *Myth and Narrative in International Politics: Interpretive Approaches to the Study of IR*. Palgrave Macmillan, s.193-207.

- Heywood, Andrew. 2014. *Global Politics*. 2. Uppl. Basingstoke, Hampshire: Palgrave MacMillan.
- Huntington, Samuel. 2002. *The clash of civilizations and the remaking of world order*. London: Free Press.
- Kaldor, Mary. 2012. *New and old Wars*. Cambridge: Polity.
- Keene, Edward. 2005. *International Political Thought: A Historical Introduction*. Cambridge: Polity Press.
- Kolstø, Pål. 2005. Introduction: Assessing the Role of Historical Myths in Modern Society. I Pål, Kolstø (ed). *Myths and Boundaries in South-Eastern Europe*. London: C. Hurst & Co. Ltd, s.1-35.
- MacDonald, David Bruce. 2002. *Balkan holocausts? Serbian and Croatian victim-centered propaganda and the war in Yugoslavia*. Manchester: Manchester University Press.
- Majstorovic, Steven. 1997. Ancient Hatreds or Elite Manipulation? Memory and Politics in the Former Yugoslavia. *World Affairs* 159(4):170-183.
- McQay, Marc. 2014. Inevitable War? Examining Yugoslavia as a Fault Line Conflict. *Securitologia* 2:25-36.
- Morus, Christina. 2007. The SANU Memorandum: Intellectual Authority and the Constitution of an Exclusive Serbian "People". *Communication and Critical/Cultural Studies* 4(2): 142-165.
- Ong, Fiona S. 2011. Huntington's Clash of Civilizations in Yugoslavia. *Inquiries Journal/Student Pulse* 3:1.
- Pagden, Anthony. 2008. *World at War*. New York: Random House Inc.
- Roberson, Agnesa Bozic. 2007. The Role of Rhetoric in the Politicization of Ethnicity: Milosevic and the Yugoslav Ethnopolitical Conflict. *Razprave in Gradivo- Treaties & Documents* 52: 268-284.
- Said, Edward W. 2000. *Orientalism*. Stockholm: Ordfront.
- Sells, Michael A. 1996. *The Bridge Betrayed: Religion and Genocide in Bosnia*. Berkley: University of California Press.
- Teorell, Jan., Svensson, Torsten. 2007. *Att fråga och att svara: Samhällsvetenskaplig metod*. Stockholm: Liber.
- UCDP. U, å. *Bosnia-Hercegovina*. [Elektronisk]. Tillgänglig via: <https://ucdp.uu.se/#country/346>. Hämtdatum: 2019-05-13.
- United Nations International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. U.å. *The Conflicts*. [Elektronisk]. Tillgänglig via: <http://www.icty.org/en/about/what-former-yugoslavia/conflicts>. Hämtdatum: 2019-05-13.
- Volkan, Vamik. 2001. Transgenerational Transmissions and Chosen Traumas: An Aspect of Large-Group Identity. *Group Analysis* 34(1):79-97.
- Wilmer, Franke. 2002. *The Social Construction of Man, the State and War: Identity, Conflict and Violence in the Former Yugoslavia*. New York: Routledge.